

THIS IS NEDERLAND

Thuis in Nederland **Thuis in Nederland**

Door Herman-Jozef Kaiser

Thuis in Nederland

Door Herman-Jozef Kaiser

Vice-voorzitter van de
Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling

Roermond, december 1998

Thuis in Nederland

Ter verantwoording

Dit essay is het derde in een reeks die de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO) rond de jaarwisseling uitbrengt. De Raad houdt zich bezig met vraagstukken van sociale cohesie en maatschappelijke uitsluiting. Daarbij komen vooral kwetsbare groepen in beeld.

In de keuze van het onderwerp was ik vrij. Het thema van dit essay is 'thuis in Nederland'. De aanleiding vond ik in een passage van de regeringsverklaring die de Minister-President dit jaar uitsprak:

"Aan de vooravond van een nieuwe eeuw mogen we met dankbaarheid vaststellen dat het in veel opzichten goed gaat met ons land. Maar in menig opzicht hebben wij nog niet voldoende kunnen bereiken. Bovendien dienen nieuwe problemen en uitdagingen zich aan. Het geheel van voornemens van de regering waarover ik heb gesproken, doet een beroep op een ieder om in lijn van onze nationale tradities met een gezamenlijke inspanning verder te bouwen aan een samenleving die aan mensen goede kansen biedt op individuele ontplooiing en welvaart; een samenleving die zich tevens kenmerkt door een grote verbondenheid tussen zwakken en sterken, tussen jong en oud, tussen mannen en vrouwen.

Ons land zal ook in de volgende eeuw een goed thuis moeten zijn voor allen die hier wonen."

In dit essay komen gewone mensen aan het woord die ik persoonlijk ken door mijn dagelijks werk als burgemeester. Alle verhalen zijn authentiek. Wel zijn de namen om redenen van privacy veranderd.

Het is natuurlijk geen toevallige keuze welke mensen hier aan het woord komen. Ik heb gezocht naar jong en oud,

1

Thuis in Nederland

man en vrouw, allochtoon en autochtoon, met en zonder handicap. Het zijn mensen die met elkaar een dwarsdoorsnede kunnen vormen van de Nederlandse samenleving. Daarbij ga ik ervan uit dat een stad als Roermond enigszins model staat voor de problemen in een gemiddelde Nederlandse gemeente.

Enkele jaren geleden was het in de ogen van velen enigszins bekrompen, zeg maar burgerlijk, om op een al te positieve manier over 'thuis' te praten. Aan dat begrip hing te veel een spruitjeslucht.

Het is dan ook opmerkelijk dat de regeringsverklaring die een nieuwe eeuw inluidt, expliciet aandacht geeft aan het begrip thuis. Daarom laat ik gewone mensen over 'thuis' aan het woord. Om duidelijk te maken dat het begrip partijpolitieke scheidslijnen overstijgt. En om te laten zien dat de politiek 'thuis moet geven'.

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling zal zich daarbij niet onbetuigd laten.

Herman-Jozef Kaiser
(*vice-voorzitter RMO*)

Roermond, december 1998

Intro

Het zoeken naar thuis kan een thuiskomst zijn.

Het zoeken naar een thuis kan voor mensen een thuiszoeking zijn.

Thuis is saai. Alles staat op zijn plek en soms ruikt het naar spruitjes. Voeten vegen.

Thuis is spannend. Niets heeft een plaats. Het ruikt er nooit naar spruitjes. Soms stinkt het.

Thuis is gezellig. Met anderen samen. Aanspraak hebben.

Thuis is sfeerloos. Koud en eenzaam. Praten tegen de muren.

Thuis is vrede, harmonie. Elkaar bij de hand nemen. Steun geven.

Thuis is oorlog, chaos. Handgemeen. Er onderdoor gaan.

Thuis is tevreden met jezelf.

Thuis: een verlangen in de woestijn.

Thuis is de plek waar je vandaan komt, waar je je veilig en geborgen weet, waar je wortels liggen.

Het thuis van toen en dat van nu hoeven niet hetzelfde te zijn. Voor de meeste mensen geldt dat.

Bij verschillende fasen van het leven hoort een ander thuis.

Thuis is de plek waar je woont. Maar, op de plek waar je woont, hoef je je niet per se thuis te voelen.

Veel mensen voelen zich niet thuis waar ze thuis zijn.

Er zijn mensen die nergens thuis zijn. Hun thuis bestaat alleen uit een vage herinnering aan een ver verleden.

Ver in de tijd of ver weg ergens op de wereldkaart.

Bij sommigen bestaat er zelfs geen herinnering. Gewoon omdat ze nooit een thuis gehad hebben. Waar dan ook.

Je kunt thuisloos zijn omdat je geen dak boven je hoofd hebt. Maar je kunt ook thuisloos zijn omdat je geen idee hebt van wat een thuis kan betekenen. Je hebt alleen maar een hoekje in je hart met een stil verlangen naar een oerplek.

Misschien is thuis meer een beweging dan een stilstaand, vaststaand iets.

Misschien is thuis eerder een koffer of plunjezak dan een linnenkast of commode.

Misschien is de weg naar thuis belangrijker dan de deurmat van je huis.

Misschien is thuis meer een verlangen dan een toestand opgetekend door het kadaster.

Wie heeft er ooit meer naar huis verlangd dan Mozes. Veertig jaar op weg naar huis, van Egypte naar Kanaän. De hitte van de woestijn verdragen. Zijn volk thuis gebracht. Zijn uiteindelijke thuis was evenwel slechts het letterlijke uitzicht op thuis. Thuis is dan een droom binnen handbereik maar niet te betreden. Hoe velen van ons voelen zich niet als Mozes: op weg naar een belofte die net niet in vervulling gaat.

Thuis: op de vlucht zijn

Wat kan je gebeuren als je veilig in een klein dorpje woont waar je verloofde een bloeiend aannemersbedrijf met een timmerwerkplaats heeft? Een kindje is onderweg. Je steunt elkaar om door een kwetsbare periode heen te komen. Er kan eigenlijk niets fout gaan.

Dan besluit een verre keizer dat je helemaal naar Bethlehem moet reizen om wat formulieren in te vullen. Alsof je op dat moment niets beters te doen hebt. Je wordt van huis gestuurd omdat een bureaucraat bedacht heeft dat je eigenlijke thuisstad de stad van het verst denkbare familielid is.

Het verloofde paar gaat op weg. Als er geen plaats is in de herberg, vindt en maakt Jozef voor Maria een thuis. Jezus is thuis geboren.

En als het jonge gezin moet vluchten voor de wrede hand van Herodes, wordt de vlucht hun thuis. Ze leggen de oude reis van de Exodus in omgekeerde richting af. Kan een Joodse familie nog verder van thuis afraken? Toch wordt Egypte hun nieuwe thuis.

Voor zo lang het duurde...

Thuis: een oergevoel

Mijn oergevoel van thuis-zijn gaat terug naar de bakkerij van mijn grootvader, waar wij vlakbij woonden. De grote ijzeren oven was het hart van de bakkerij. Hij was meters breed en kon over rails wel drie à vier meter worden

uitgetrokken. Boven de grote oven bevond zich een kleinere waar broodjes met schietstangen werden ingeschoven en uitgehaald. Het ambachtelijke zuurdesembrood en de Limburgse vlaaien vergden een zorgvuldig en langdurig voorbereidingsproces van kneden, vormen, rijzen. Maar hoe verschillend de voorbereiding van de producten ook was, uiteindelijk kwam alles in, en vooral ook weer uit die oven.

Het stoken van de oven was een vak apart. Elke zondagavond werd in de oven opnieuw een kolenvuur ontstoken, dat zorgvuldig moest worden bijgehouden opdat het een week lang zou blijven branden. Van dat zondagavondvuur at ons dorp de hele week brood.

Als het vuur op maandagmorgen te heftig was, ontsnapten er roetdeeltjes uit de schoorsteen. Op maandag-wasdag leidde dat nog wel eens tot klachten uit de buurt. Wij woonden in Spekholzerheide, een mijn dorp bij Kerkrade, maar van kolen moest je boven de grond niet te veel last hebben. Het was de kunst het vuur zodanig te temperen dat de buurt geen klachten had en dat het krachtig genoeg was om het Limburgse brood van een mooie bruine korst te voorzien.

Als je opgroeit met elke dag de geur van vers brood, beseft je niet welk een weelde dat is. Zoals een vis nooit beseft dat hij veilig en zonder bedreigingen in een aquarium zwemt, zo realiseerde ik mij pas veel later dat ik zwom in de heerlijke en vitale geur en smaak van het dagelijks brood. Brood was kracht en leven.

Ik was er trots op dat mijn grootvader zorgde voor de energie van mijnwerkers, huisvrouwen, kinderen op school, kortom voor heel het dorp. Op woensdagmiddag brachten slaggers hun pasteien, die afgebakken moesten worden, naar de bakkerij. Dat versterkte voor mij het beeld hoe centraal die oven in onze gemeenschap was.

In het koudere seizoen bracht de oven mensen bij elkaar. Familieleden, medewerkers, broodventers,

vertegenwoordigers, iedereen wilde graag even de gloed van de oven voelen. Soms klopten de dienstdoende agenten van de gemeentepolitie in de late nacht of vroege ochtend aan om even warm te mogen worden bij de oven. Dat heb ik zelf nooit gezien, want 's nachts lag ik natuurlijk in bed. Maar het verhaal dat de politie zich kwam warmen aan onze oven, gaf mij een extra gevoel van veiligheid en geborgenheid.

De mooiste avond was vrijdagavond. Overdag was er hard gewerkt om de vlaaien te bakken, tegen de avond gingen mijn grootvader en de bakkersknechten rusten om na middernacht het werk tot zaterdagmorgen voort te zetten. De bakkerij was zwanger van de heerlijkste geuren, de oven was goed op temperatuur, maar de kneedmachines met hun kenmerkende geluid lagen enkele uren stil. In die gedempte sfeer creëerde de oven een speciaal soort gezelligheid. Niemand was uitbundig. De mensen waren moe van een dag werken en zochten rust bij elkaar. Die momenten bij de oven gaven mij mijn ultieme thuisgevoel.

De volgende morgen rond elf uur werd de bakkerij stilgelegd en schoongemaakt. De afkoelende oven gaf op zaterdagmiddag zijn laatste warmte aan de pan zondagse bouillon van mijn moeder.

Door de week zag ik mijn grootvader nooit zonder zijn geruite bakkersbroek en witte bakkersmuts, waarmee hij voldeed aan het klassieke beeld van een bakker. In alle opzichten was hij een meester in zijn vak en dat kon je zien aan zijn kleding.

Maar op zondag was hij de netst geklede man van het dorp. De gang naar de kerk was in feite het enige moment in de week dat hij op straat was. Ik was trots op hem als ik naast hem liep. Hij straalde vriendelijkheid en tevredenheid uit. Ik voelde mij thuis bij hem. Ook zonder oven.

Thuis is al lang thuis niet meer

Corrie van de Venne woont vanaf haar jeugd in een stadsdeel dat sinds jaar en dag als een typisch gezellige volksbuurt bekend stond. Twaalf jaar geleden dreigde daar de klad in te komen. De bewoners waren ontevreden over de leefomgeving. Het verkeer maakte de straten onveilig voor spelende kinderen, het groen werd slecht onderhouden, er lag rommel op straat. De ergste grief betrof de kwaliteit van de huurwoningen. De woningbouwcorporatie en de gemeente meenden dat een radicale aanpak de beste was: sommige huizen slopen, andere grondig opknappen. De buurt kwam massaal tegen de sloop in opstand. Het was hun buurt en zij wilden daar met hun buurtgenoten blijven wonen. Uiteindelijk werd de wijk wel opgeknapt, maar alleen door een beperkte renovatie. De bewoners hadden het pleit gewonnen.

Nu, ruim een decennium later, klagen de bewoners opnieuw, maar veel heftiger dan toen. De kwaliteit van de buurt is er nog meer op achteruit gegaan. De overlast door drugsverslaafden staat hoog op het lijstje van klachten. Een werkgroep van boze moeders heeft voor dat probleem de aandacht weten te trekken, echter met beperkt resultaat. Waar mogelijk wordt politie te voet ingezet. De gebiedsmentor van de politie wordt alom gerespecteerd, maar de klachten over onveiligheid en de te geringe zichtbaarheid van de politie houden aan.

Corrie is behoorlijk geladen. Volgens haar loopt de situatie binnenkort volledig uit de hand. Een massale vechtpartij tussen enkele autochtone families heeft haar erg aangegrepen. Haar dochter raakte tussen de vechtenden verzeild.

Haar man wilde haar ontzetten, maar uitgerekend hij werd door de politie mee naar het bureau genomen. Corries gevoel van rechtvaardigheid en redelijkheid is aangetast. Ze dient een officiële klacht in tegen de politie.

Corrie droomt nog steeds van haar buurt zoals die in haar kinderjaren was. Dat was haar thuis. Nergens in de stad was zo'n goede sfeer als daar. De mensen hadden echte belangstelling voor elkaar, deelden lief en leed, ook de dingen die nu meer privé zijn.

Het begrip straat had een positieve betekenis. Als je elkaar op straat ontmoette, betekende dat niet angst, maar genoeg. Je was gewoon thuis op straat. Thuis hield niet op bij je eigen voordeur. Nu is dat al lang niet meer zo. Vroeger gingen mensen 's avonds na hun werk en het avondeten op een stoel buiten bij het raam zitten. Dat was niet asociaal, maar juist heel erg sociaal. Maar nu schaamt je je rot voor de mensen die dat doen, vindt Corrie. De lui die nu op de stoep zitten, drinken al vanaf half twaalf. Bier uit een fles. Om vier uur 's middags zijn ze al behoorlijk teut. Als vrouw word je nageroepen, zeker wanneer je met je gezin fatsoenlijk probeert te leven. Corrie ergert zich dood aan lui die best kunnen werken, maar het makkelijker vinden om de politie en de sociale dienst om de tuin te leiden. In haar eigen straat valt het nog wel mee, maar andere straten in de buurt zijn gewoon berucht. Als de politie in de buurt komt, seint men daar elkaar gauw in, en dan wordt er onderling niets illegaals verhandeld.

Er zijn ook problemen met buitenlanders. Ze komen af op de lage huren. Het aantal buurtbewoners van vooral Turkse en Marokkaanse oorsprong is absoluut en relatief toegenomen. Er zijn veel klachten over het woningtoewijzingsbeleid. Corrie zegt dat zij absoluut niets tegen die mensen heeft. Integendeel, ze kent heel goede families die zelfs meedoen aan de traditionele collecte na een sterfgeval. Ze is bijvoorbeeld onder de indruk van de Marokkaanse vader

die meebetaalde aan heilige missen voor een overleden buurtgenoot.

Corrie wil echt niet discrimineren, maar zij wil ook niet gediscrimineerd worden. Zij is nog steeds boos op buitenlandse jongens die haar zoontje van het trapveldje wegjoegen met de woorden: "Dit stuk is van ons. Verboden voor Hollandse eikels." Die jongens hebben met messen gegooid en haar zoon werd geraakt. Vorige week zag ze dat er op een muur geschilderd was: "Ik haat Nederlanders." Die pijn snijdt diep.

Een paar kilometer verderop is de gemeente met een nieuwbouwplan begonnen. Daar wil Corrie gaan wonen; ze betaalt nog liever een paar honderd gulden meer dan dat ze langer in haar oude buurt blijft.

Op mijn vraag of het zo aantrekkelijk is om in de klei te zitten tussen wat dunne struikjes van het tuincentrum, krijgt Corrie vochtige ogen. Ze zegt zich schuldig te voelen. Verraad aan thuis. Ze weet zeker dat haar ouders, die om de hoek wonen, niet zonder haar kunnen. Die zouden dan mee verhuizen naar de nieuwbouw. Voor ieder die vertrekt uit een buurt, moet je nog twee vertrekkers bijtellen. De leegkomende woningen worden bezet door mensen die voor deze buurt nog geen thuisgevoel hebben.

En Corrie wordt een vreemdeling in haar eigen stad.

Thuis is: ik laat je nooit alleen

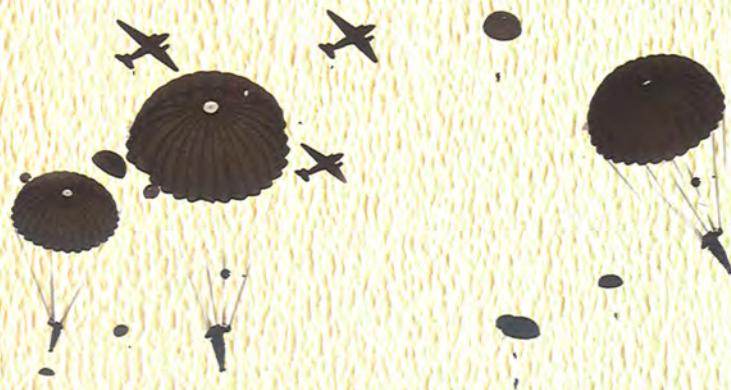
Mevrouw Fongers woont al jaren in een karakteristieke, gezellige straat. Een middenklasse buurt, gelegen tussen de oude stadskern, de vooroorlogse volkswijken en de nieuwbouwwijken uit de jaren zestig. Het is een straat waar veel mensen zich gauw thuis voelen. Gewoon, gezellig, niet te deftig, maar wel netjes. Mevrouw Fongers is net tachtig jaar geworden. Sedert enige tijd sukkelde ze met haar gezondheid, maar ze heeft het geluk dat ze boven haar dochter en schoonzoon woont. Op hen kan ze altijd terugvallen. Toch is haar echte thuis boven: haar eigen kamer van vier bij drie. Samen met haar schoonzoon heeft ze een speciale comfortzetel aangeschaft, en er staan meer artikelen uit de revalidatiewinkel in haar huis. Mevrouw Fongers is gezegend met een goed humeur. Althans zo lijkt het. Bij verder doorpraten blijkt haar lach meer verdriet en opstandigheid te verbergen dan je op het eerste gezicht zou vermoeden. Ze heeft zich met hard werken, toewijding en een gezonde dosis humor door het leven geslagen. Ondanks alles wat ze heeft meegemaakt, is ze zeker niet verbitterd.

Ze leerde haar man Theo kennen in het jaar 1938. Theo werkte bij de huzaren-motorrijders en later als grenscommies ergens in Gelderland. In 1942 trouwde het jonge stel en ging in Roermond wonen. Een jaar later verhuisde het paar naar Heerlen, tegen de zin van mevrouw Fongers, want ze wilde eigenlijk niet weg uit haar geboortestad.

Hun dochter Mieke werd in de zomer van 1944 geboren. In de nazomer van dat jaar was de bevrijding van Zuid-Limburg op handen. In verband met de nabijheid van de stad Aken, die inderdaad een belangrijk doelwit zou worden voor de geallieerde bombardementen, was het wellicht veiliger om het gebied rond Heerlen te verlaten en terug te keren naar Roermond. Hoe begrijpelijk die redenering ook was, het bleek een fatale misrekening te zijn. Heerlen werd

vrijheid

maar

12

T h u s i s i n N e d e r l a n d

in september bevrijd, Roermond moest nog een half jaar wachten en werd frontstad. De oude bisschopsstad werd rond Kerstmis geëvacueerd. Theo Fongers dook onder en werkte voor het verzet. Mevrouw Fongers bleef in de stad en zocht bescherming bij vrienden en familie. In de vroege ochtend van 1 maart 1945 trekken de Amerikanen over de Roer. Theo gaat in die eerste uren van vrijheid niet naar huis, maar meldt zich onmiddellijk bij het Amerikaanse hoofdkwartier in de stad voor orders en instructies. Rond het middaguur verlaat hij het hoofdkwartier voor zijn eerste opdracht en loopt op de hoek van de straat op een landmijn. Tijdens de middaguren valt het mevrouw Fongers op dat de mensen haar "sterkte!" toeroepen. Zij begrijpt er niets van. Pas in de loop van de middag vertelt een familielid dat Theo zijn benen zal moeten missen. 's Avonds wordt zij apart genomen in de keuken. Zij zegt: "Draai er maar niet om heen, ik voel het al enkele uren. Ik weet dat Theo dood is."

Mevrouw Fongers blijft achter met haar dochtertje Mieke van nog geen jaar oud. Hun thuis is ingestort. Zij neemt de baby in haar armen en zegt: "Kom maar kind, we moeten samen verder."

Ze besluit te vechten; ze wil haar dochter geven waar zij en haar man samen jaren van gedroomd hebben: een echt thuis.

Moeder en dochter trekken in bij de smederij van vader: de plek waar mevrouw Fongers is opgegroeid. Haar eigen thuis van toen wordt nu noodgedwongen het thuis van Mieke.

In de smederij voltrok zich eerder een drama toen de moeder van mevrouw Fongers overleed en haar man met zes kinderen achterliet. Hoe moeilijk die periode ook was, het moederloze gezin had een mooie tijd. De band tussen de kinderen was intens, ze deden echt alles samen. Omdat vader zijn bedrijf moest leiden, was hij vaak niet thuis. Maar

de momenten dat hij er was, was hij er ook. Een brave man.

De mooie herinneringen aan haar jeugd gaven mevrouw Fongers moed in de strijd die zij op 27-jarige leeftijd aanging. Van haar karige uitkering kon ze nauwelijks rondkomen, en daarom ging ze breien om wat bij te verdienen. Maar het eind van elke maand bleef spannend: was er genoeg geld voor eten en brandstof voor die laatste dagen. Alsof ze nog niet genoeg te torsen had, ging ze op een zeker moment ook zorgen voor een verpleegbehoefte tante, die door andere familieleden aan haar lot was overgelaten.

Ondanks het gebrek aan geld zorgde zij ervoor dat haar dochter en zij er nooit armoedig uitzagen. Toen Mieke haar Eerste Communie deed, werd er in de buurt geroddeld over Miekies jurkje. "Je snapt niet waar het mens het allemaal van doet."

Van dit soort geklets werd mevrouw Fongers rebels. Ze kon er ook niet tegen als op school vooroordelen het wonnen van werkelijk inzicht in de capaciteiten van haar dochter. Ze is weleens op hoge poten naar de nonnen gestapt om te zeggen waar het op stond. Mieke moest beschermd worden

tegen onrechtvaardig handelen van wie dan ook. Thuis voor Mieke was: een strijdbare moeder.

Toen Mieke 25 jaar werd, bracht mevrouw Fongers een keerpunt aan in haar eigen leven. Ze zei tegen Mieke:

"Kind, je bent nu klaar en nu ga ik leven." Vanaf dat moment heeft mevrouw Fongers veel gereisd en veel van de wereld gezien.

Nu heeft ze niets meer te wensen, maar ze is niet uitgedoofd. Ze zit nog vol vuur en bekijkt de gebeurtenissen om haar heen met kritische blik. Tussen de middag ziet ze buurkinderen thuiskomen met een sleutel om hun nek. Dat stoort haar, zij was er altijd als Mieke uit school kwam. "Thuis is: ik laat je nooit alleen", vindt mevrouw Fongers.

Wie zal er zijn als je komt waar je heen gaat?

"Is-ie nog thuis?", vragen kennissen vaak aan de ouders van Bart van de Bergh. Bart is achttien jaar en lijdt aan het syndroom van Cornelia de Lange. Door zijn verstandelijke handicap is hij erg naar binnen gekeerd en hij kan moeilijk contacten leggen. Veel dingen lijken hem te ontgaan, maar soms pakt hij verrassende details op.

Ons gezin ontmoette Bart voor het eerst tijdens de carnavalsoptocht. Hij stond wat troosteloos naar het vrolijke en bonte gebeuren te kijken. Tientallen kinderen krioelden om de plek waar de burgemeester stond, want daar werd de meeste snoep gegooid. Bart liet alle snoep op de grond liggen, andere kinderen graaiden het voor hem weg. Om het kwartier gaf ik Bart een por en stopte een handvol snoep in zijn jaszak. Na vijf keer opende Bart zelf de klep van zijn jaszak - zonder op- of om te kijken - zodat ik de snoepjes erin kon stoppen. Bart en ik begrepen elkaar zonder dat we een woord tegen elkaar zeiden. Pas na enige tijd viel het Barts vader op wat er gaande was. Bart deed op zijn manier mee, in stilte, maar hij genoot wel degelijk.

Na afloop van de optocht gingen we bij ons thuis friet eten. Onze golden retriever moest de garage in, want Bart is panisch voor honden. Het bezoek verliep goed en we spraken af dat onze gezinnen elkaar in het voorjaar opnieuw zouden ontmoeten bij Bart thuis.

Deze afspraak is een half jaar uitgesteld omdat Bart in problemen raakte. Misschien was de aanleiding het overlijden van zijn grootvader. In ieder geval begonnen na dit sterfgeval de moeilijkheden. Bart werd agressief, neerslachtig en nog meer in zichzelf gekeerd. Hij liep van huis weg. Bij woede-uitbarstingen was het huisraad niet meer veilig. Tot drie keer toe haalde hij de gordijnen met rails en al naar beneden. Bart kan zich uren opsluiten op het toilet. Dat is de

enige plek waar hij zich echt thuis voelt.

Een vakantie zat er dit jaar niet in. Bart en zijn ouders zijn de hele maand augustus nauwelijks buiten de deur geweest, hoewel het prachtig weer was. Bart was met geen stok naar buiten te krijgen. Een bezoek aan de dorpskermis, dat wat afwisseling moest brengen, liep op een drama uit. Bart begon naar andere bezoekers te slaan en zijn vader kon een vechtpartij maar ternauwernood voorkomen.

Elke prikkel om het leven iets boven het alledaagse uit te tillen, kan er voor Bart een te veel zijn. Bezoek kan niet langer dan enkele uren van te voren worden aangekondigd. Als zijn ouders hem vertellen dat “mijnheer de burgemeester” op bezoek komt, leidt dat aanvankelijk niet tot herkenning. Bart graaft in zijn geheugen. Ja, hij weet nog van carnaval. Enkele uren later meldt hij spontaan aan zijn ouders: hond, saab. Hij is de hond niet vergeten en heeft in zijn herinnering opgeslagen dat een hem bekend automerk op de oprit stond.

Als mijn vrouw en ik bij het huis van de familie Van den Bergh arriveren, roept Bart ons vanaf de balustrade toe: “Hond, saab”. Even later toont Bart vol trots zijn CD’s. Ome Cor is zijn favoriet. Er wordt gezongen: “Wie zal er zijn als je komt waar je heen gaat?”

Barts moeder laat de tekst nog eens tot ons doordringen. Ik denk aan mijn kerstverhaal voor de RMO. Treffender kun je niet over thuis praten. Er valt een stilte in ons gesprek. Barts ouders maken zich zorgen over zijn toekomst. Rond zijn dertigste moet Bart zijn definitieve thuis gevonden hebben, zegt de psychiater. Zijn ouders zijn dan een eind in de zestig. Dag en nacht, week in, week uit zijn Bart senior en zijn vrouw Anja bezig om hun zoon een thuis te geven, maar hun grootste zorg is waar Bart over twaalf jaar zijn plek heeft gevonden.

16

Thuis in Nederland

Thuis is: je broer bij je hebben

Mohammed Elbek is 24 jaar geleden geboren in Midden-Turkije. Sinds zijn derde woont hij in Nederland. Samen met zijn moeder, vier broers en een zus kwam hij toen bij zijn vader wonen. Vader werkte al enkele jaren als gastarbeider in de Limburgse industrie.

Hun eerste huis stond in een straat die vanwege zijn wanbetalers al decennia berucht was bij de middenstand in de Roermondse binnenstad. Zijn je ouders nette mensen, worden ze plotseling met de nek aangekeken omdat ze in een verkeerde straat wonen! Woon je daar, dan krijg je nooit krediet. Mohammeds ouders hoefden geen krediet, maar ze wilden ook niet als stadsproletariaat behandeld worden.

Zijn moeder heeft het in die beginjaren heel moeilijk gehad. Het was daarom erop of eronder voor het gezin. Als zij het hoofd had laten hangen, waren ze allemaal ten onder gegaan. Maar moeder knokte voor haar gezin en ze hebben het gered. De kinderen zijn allemaal redelijk op hun pootjes terechtgekomen.

Mohammed heeft een goede baan in de procesindustrie. Hij is getrouwd en heeft een zoontje van een jaar oud. De drieploegendienst gaat hem goed af, maar is extra zwaar door zijn belangrijkste vrijetijdsbesteding: de lokale politiek. Mohammed vindt het belangrijk om een scharnier te zijn tussen zijn Turkse vrienden en kennissen en de rest van de stad. De verwachtingen zijn van twee kanten hoog gespannen. De Turkse gemeenschap is blij met een vertegenwoordiger uit eigen kring. De anderen zijn ingenomen met een allochtone vertegenwoordiger onder handbereik die bovendien zo'n aardig mens is. Mohammed is namelijk een bijzonder vriendelijke jonge man met wie je niet snel ruzie lijkt te kunnen krijgen. Dat maakt hem geliefd, maar ook kwetsbaar. Mohammed realiseert zich heel

goed in welk spanningsveld hij zich bevindt. Hij begrijpt als geen ander de achtergronden en motieven van de beide werelden. Zoals laatst, toen de gemeente enkele koffieshops en theehuizen sloot. In de kring van de Turkse jongeren werd dit opgevat als het afpakken van reguliere ontmoetingsplaatsen. Mohammed weet dat de burgemeester daar anders over denkt. Toch kaart hij het probleem voorzichtig bij mij aan. Hij doet dat handig als hij mij tegenkomt bij een fietstocht op zaterdagmiddag. Maar de burgemeester is onvermurwbaar gezien de drugsachtergrond van sommige lokaliteiten.

Soms voelt Mohammed zich als tussen hamer en aambeeld. Hij is volksvertegenwoordiger en wil herkenbaar zijn voor zijn mensen. Maar hij wil ook dat alles volgens de regels gaat. Daarom is hij opgelucht als er toch een gesprek komt tussen het College van B&W en een vertegenwoordiging van de Turkse jongeren. Hij heeft nu in elk geval zijn scharnierfunctie kunnen benutten.

Laatst werd Mohammed uitgenodigd om voor de plaatselijke Rotary-club een verhaal over zijn toekomstdromen te houden. Hij zag er geweldig tegenop en nam daarom zijn oudste broer mee. Samen sta je sterk. Broederliefde krijg je van thuis mee. Als je met je broer optrekt, ben je al een beetje thuis.

De spreekbeurt werd een succes. De mensen stelden kritische vragen, onder andere over de werkmotivatie van sommige allochtone jongeren. Mohammed had niet op alle vragen een antwoord. En soms wist hij het antwoord, maar vond hij het beter te zwijgen. De mensen in de zaal zagen de zweetdruppeltjes op zijn voorhoofd. Ze voelden de loyaliteit van Mohammed voor zijn eigen mensen; ze voelden ook de steun van zijn broer. Mohammed en zijn broer hadden misschien onbewust een soort thuisfront opgericht waarvan een duidelijke kracht uitging. De stille kracht van broederliefde. De notabelen in de zaal waren duidelijk verrast en heimelijk een beetje jaloers.

Mohammed heeft twee nationaliteiten. Dat leidt niet tot halfslachtigheid of dubbelhartigheid. Integendeel. Mohammed is in feite model-geïntegreerd, zoals alle beleidsmakers willen. Helemaal uit het boekje. Het bestaat dus wel degelijk: een jonge Turk die volledig past in de cultuur van huisje-boompje-beestje.

Maar als Mohammed dat beeld wordt voorgehouden, krijgt hij de kriebels. Zijn ouders hebben toch niet krom gelegen om van hun zoon een egoïstisch burgermannetje te maken?

Hij realiseert zich dat hij veel geluk heeft gehad. De steun van thuis, de kans om een goede opleiding op de MTS te volgen. Heel veel leeftijdsgenoten hebben dat geluk niet gehad. Maar het kan niet zo zijn dat duizenden jonge allochtonen hun hele leven kansloos langs de kant moeten blijven staan en hun handje moeten op houden, vindt Mohammed. Ook zij moeten de kans krijgen een fatsoenlijk thuis op te bouwen. Wat moet er anders van hun kinderen terechtkomen? Als je in Nederland geen werk hebt, kun je nooit huisje-boompje-beestje spelen. Er komen weer wat meer kansen op de arbeidsmarkt, maar als je niet de juiste achtergrond hebt, wil een baas je niet hebben. Veel jonge Turken en Marokkanen zouden eigenlijk een oudere broer moeten hebben, die een voorbeeld voor hen kan zijn. Die je waarschuwt als je stom doet, en die naast je staat als anderen stom doen tegen jou. Zonder zo'n broer raak je te ver van huis.

Thuis in een wattendoosje

De jongste nieuwbouwwijk in onze stad ziet er op die gure herfstavond wat troosteloos uit. Je waait uit je jas. Er staan grote plassen regenwater op het nog niet voltooide wegdek. Hier wonen de pioniers van het nieuwe land bij de oude stad. Typisch een wijk waar je smachtend wacht op de eerste uitnodiging voor een Tupperware-party. Ik bel aan bij Bas en Maria van Eggen.

De ouders van Bas hadden een kruidenierswinkel in Groningen, Maria komt uit een diplomatenmilieu. Jarenlang hebben Bas en Maria in een polderstadje gewoond onder de rook van Rotterdam. Bas werkt alweer bijna twee jaar bij een overheidsinstelling in de Roermond.

Een jaar geleden heeft het gezin een nieuw thuis ingericht. Dat was spannend, je weet nooit of het zal klikken met de nieuwe omgeving. Na een jaar weekend-huwelijk was het verlangen sterk gegroeid om samen weer een echt thuis te vormen. Het gezin had vooral heimwee naar elkaar, niet naar een bepaalde plek.

Zoon Tom (13) en dochter Mira (6) konden gelukkig snel aarden. Na hun verhuizing uit Zuid-Holland hebben Bas en Maria een sterker thuis-gevoel. In het westen leven de mensen letterlijk naar binnen gekeerd, vinden ze. Mensen sluiten zich op tussen hun eigen muren. In het zuiden is dat anders. Zodra men de mogelijkheid ziet om buiten iets gezelligs te doen, grijpt men die kans. De ervaring van de Van Eggens is dat de mensen in het zuiden meer dingen samen doen en samen delen. Het thuisgevoel krijgt een versnellingseffect.

De kinderen zitten overal op en bij: voetbal, tekenen, dansen, zwemles. Van het een komt het ander. Mira heeft Tom zelfs zover gekregen om mee te doen met de bonte avond van het carnaval, en dat nog wel in een wijk aan de andere

kant van de stad. Het sociale leven heeft een enorme zuigkracht. Als je mee wilt doen, dan doe je ook mee. Maar je moet het ook echt willen en zelf over bepaalde drempels klimmen.

De streektaal is zo'n drempel. Je wordt niet bewust buitengesloten, maar zodra je je buitengesloten voelt, moet je dat duidelijk melden. Als je roept "Hallo, mag ik ook nog éven meedoen ...", dan schrikken ze en word je vanzelf weer in de kring getrokken.

De kinderen spreken inmiddels een aardig mondje dialect. De school gaat verstandig om met de integratie van 'nieuwkomers'. In de les mag geen dialect gesproken worden, in de pauze wel. Gevolg is dat alle kinderen, ook van buiten de provincie, met elkaar in de streektaal spreken.

Het huis van Bas en Maria is eenvoudig ingericht. Er staan precies genoeg meubels om de ruimtelijke sfeer niet te verstoren. De inrichting komt voort uit een levensfilosofie: doe niets overhaast. Als je naar de winkel stapt om uit te zoeken wat je in je hoofd hebt, vind je het nooit. Dus neem de tijd om er gewoon een keer tegenaan te lopen.

Intussen heb je tijd om te sparen.

Voor Maria is de inrichting erg belangrijk voor haar thuisgevoel. Als dochter van een Portugese diplomaat is ze opgegroeid met het idee dat haar thuis elk moment ergens anders kon zijn. Er moeten daarom in huis dingen staan, die echt van jezelf zijn. Wanneer je huis vol impulsaankopen staat, bouw je alleen maar tijdelijkheid om je heen. Het leven is toch al zo snel. Thuis moet een rustpunt zijn. Mooie, duurzame spullen maken dat je thuis voor anker kunt gaan.

Maria en Bas zijn het erover eens dat een huis moet leven, het moet open staan. Vriendjes en vriendinnetjes moeten

elk moment met modderschoenen kunnen binnenvallen. Daarom bij de Van Eggens laminaat op de vloer. “Je moet op de vloer kunnen leven. Dan maar wat vaker met de zwabber erover heen. Mensen met duur parket en tapijten houden hun deur dicht tegen straatvuil. Ze sluiten de kinderen op. Of jagen ze juist de straat op.”

Volgens Maria moet je de straat in huis halen. En omgekeerd kun je de sfeer van thuis op straat brengen. Als veel ouders er ook zo over denken, krijg je een fantastische sfeer in de buurt.

Het ultieme thuisgevoel in huize Van Eggen is de geur van geroosterde broodjes op zondagochtend. Dat doet Maria denken aan haar thuis van vroeger. Die momenten zijn kostbaar. Maar, zegt ze, je moet ervoor oppassen dat je je eigen herinnering uit de vroege jaren zestig niet automatisch op je kinderen projecteert. Als kinderen in het nostalgisch keurslijf van hun ouders geperst worden, lopen ze gillend de deur uit. Tom en Mira kunnen hun eigen gelukkige thuis ontdekken, hun eigen thuisgevoel ontwikkelen.

Bas en Maria noemen als enorm verschil - vergeleken met hun eigen jeugd - de wijze waarop kinderen met het begrip tijd omgaan. Vroeger had je van die vaste momenten. De schoolbel bracht iedereen 's ochtends in het gelid, de bel van vier uur luidde de vrijheid in. Dan was je ook echt vrij. Je zocht de straat op, ging naar een vriendje om te spelen. Er hoefde eigenlijk maar weinig. De enkeling van je klas die naar pianoles moest, protesteerde dan ook luid op het schoolplein tegen deze ouderlijke terreur. Met zo'n medeleerling had de rest van de klas dan ook medelijden. Je had als kind zelfs tijd om je te vervelen. Er was ruimte om dingen te doen waar je ouders niets van wisten: vuurtje stoken, in bomen klimmen, schuilplaatsen bouwen en andere dingen die nu nergens meer kunnen.

Kinderen van nu leven al vanaf de kleuterschool met een agenda. Er komen zoveel dingen op hen af dat alles

ingepland moet worden. De een zit op voetbal en aansluitend moet de ander alweer naar ballet. Dat gaat zo de hele week door. Je hebt als gezin nauwelijks meer de mogelijkheid om dingen samen te doen.

Maria vindt dat zij het getroffen heeft met een functie waarvan de werktijden precies gelijk zijn aan de schooltijden. Anders was ze ten opzichte van haar kinderen in gewetensnood gekomen. Voor de kinderen is het trouwens goed om een moeder te hebben die midden in het maatschappelijk leven staat.

De leukste uren in huize Van Eggen zijn de joggingpak-dagen, meestal zondagen waarop niemand een afspraak heeft. Niemand over de vloer en niemand de deur uit. Zo'n dag 'cocoonen' is belangrijk om de druk bij de kinderen weg te nemen. Het leven is als een parel. Zo'n kleinood bewaar je in een wattendoosje. Maria vindt het plezierig dat mensen in Nederland begrijpen dat je af en toe in je wattendoosje moet kruipen. In de mediterrane cultuur is daar veel minder begrip voor. Heeft men in Nederland een zeer strakke tijdordening - met alle stress van dien -, in Portugal is er meer sprake van een soort tijdanarchie. Behalve de tijdstippen van de twee hoofdmaaltijden ligt niets vast. Je weet nooit wie er welk moment over de vloer komt. Je kunt daardoor veel minder thuis je gang gaan. De chaos die dit veroorzaakt, brengt een heel ander soort stress voort.

Als ze moeten kiezen tussen de Nederlandse of de Portugese tijdstress, kiest Maria zonder mankeren voor de Nederlandse. Uiteindelijk is er hier toch meer ruimte om als gezin jezelf te zijn, met elkaar een thuis te vormen.

Tot besluit

We hebben kennis gemaakt met het thuis van een aantal willekeurige Nederlanders, in een willekeurige stad. Al deze mensen hebben hun dromen en hun grote en kleine problemen. Sommigen hebben ook hun angsten. Angst voor de toekomst. Wat komt er terecht van iemand waar je zielsveel van houdt en die je ooit los moet laten? Het verhaal van Bart van de Bergh en zijn ouders spreekt boekdelen. Ook in de zorg voor gehandicapten willen we immers een beschaafd land blijven. In 2010 moet Bart definitief zijn thuis gevonden hebben.

Corrie van de Venne zal nog vóór het jaar 2000 een besluit nemen of ze wel of niet gaat verhuizen. In haar nieuwe wijk kan ze de familie Van Eggen tegenkomen. Maar misschien slaagt de lokale overheid erin om de stedelijke vernieuwing in haar wijk echt aan te pakken, zodat ze kan blijven wonen waar ze zich echt thuis voelt.

Mohammed Elbek probeert zijn scharnierfunctie tussen Nederlanders en Turken uit te oefenen. Scharnieren kunnen piepen en je kunt met de vingers tussen de deur komen. Hopelijk dienen zich vele broers en zusters aan om hem bij te staan.

Mevrouw Fongers is eigenlijk klaar met de toekomst. Er is niet veel meer om je echt druk over te maken. Maar ze heeft onlangs gehoord dat haar dochter Mieke ziek is en waarschijnlijk voor lange tijd met haar gezondheid zal tobben.

Tom en Mira van Eggen zullen in 2010 volwassen zijn. Hun jeugd wordt door hun ouders gekoesterd als parels in een wattendoosje. Het beschermende doosje zal er niet altijd zijn. Maar dan zijn ze klaar voor de toekomst. Klaar voor "een samenleving die aan mensen goede kansen biedt op individuele ontplooiing en welvaart; een samenleving die

zich tevens kenmerkt door een grote verbondenheid tussen zwakken en sterken, tussen jong en oud, tussen mannen en vrouwen. Ons land zal ook in de volgende eeuw een goed thuis moeten zijn voor allen die hier wonen.”

*De toekomst van Nederland
ligt in uw handen*

De Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling (RMO)

is een onafhankelijk en strategisch adviesorgaan van de regering.

De Raad adviseert over beleidsvraagstukken die de participatie en de stabiliteit van de samenleving betreffen. De RMO bestaat uit negen onafhankelijke kroonleden: mevrouw M.J.H. den Ouden-Dekkers (voorzitter), de heer drs. H.J. Kaiser (vice voorzitter), prof. dr. H.P.M. Adriaansens, mevrouw Y. Koster-Dreese, de heer dr. A.P.N. Nauta, mevrouw drs. N. Schoemaker, mevrouw prof. dr. J. de Savornin Lohman, mevrouw drs. E.M. Vermeulen en de heer prof. dr. W. van Voorden. De heer drs. F. Vos is algemeen secretaris.

Parnassusplein 5
Postbus 16139
2500 BC Den Haag
telefoon 070 340 52 94
fax 070 340 54 46
E-mail rmo@vws.nl

VORMGEVING
& OPMAAK:
CLOWNFISH CC,
WASSENAAR

